

۷. تفسیر معین، ص ۵۷۳.
۸. جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی، ص ۳۸، به نقل از مستدرک الوسائل.
۹. نهج الفصاحه، ص ۴۴۷، حدیث ۳۰۸۳.
۱۰. جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، ص ۳۸.
۱۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۸۰، حدیث ۲۰۷۲۶.
۱۲. جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، ص ۳۸، به نقل از مستدرک الوسائل.
۱۳. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۲، حدیث ۲۰۷۴۸.
۱۴. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۷۰.
۱۵. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۸۲، حدیث ۶.
۱۶. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۴۸.
۱۷. سفینه البحار، ج ۴، ص ۷۶.
۱۸. توبه/ ۱۰۸.
۱۹. همان/ ۱۰۷.
۲۰. همان/ ۱۷.
۲۱. همان/ ۱۸.
۲۲. جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی، ص ۳۳.
۲۳. تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۷۸.
۲۴. جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، ص ۳۴.
۲۵. بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۷۰.
۲۶. جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، ص ۱۹۲.
۲۷. بحار الانوار، ص ۱۶۲، حدیث ۳.
۲۸. همان، ج ۷۶، ص ۱۶۱، حدیث ۱.
۲۹. همان، ج ۸۴، ص ۱۳، حدیث ۹۱.
۳۰. جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، ص ۴۳.
۳۱. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۳۹۲، ج ۸۳۰۲.
۳۲. تفسیر معین، ص ۵۷۳، حدیث ۳.
۳۳. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۳۹۲، حدیث ۸۳۰۴.
۳۴. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۳۶، حدیث ۵.
۳۵. همان، ص ۵۵۱، حدیث ۲.
۳۶. رساله توضیح المسائل، مسئله ۸۹۳ و ۸۹۶.
۳۷. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۷۸؛ کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۰، حدیث ۲۰۷۳۷.
۳۸. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۱۳، حدیث ۱.
۳۹. رساله توضیح المسائل، مسئله ۸۹۷ و این دستورها در احادیث نیز آمده است.
۴۰. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۷۹، حدیث ۸.
۴۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۷۰.
۴۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۱۷، حدیث ۲.
۴۳. جامع الاخبار، ص ۱۷۹، حدیث ۴۳۳؛ مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۸۸، حدیث ۳۸۵۶.
۴۴. بحار الانوار، ج ۸۴، ص ۲۳، حدیث ۱۴.
۴۵. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۱۶، حدیث ۳.
۴۶. همان، ص ۵۵۳، حدیث ۱.
۴۷. بحار الانوار، ج ۸۲، ص ۳۸۰، حدیث ۴۸.
۴۸. همان، ص ۳۷۰.
۴۹. جواهر الکلام، ج ۱۴، ص ۱۱۲.
۵۰. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۵۳.
۵۱. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۵، حدیث ۳۸۱۸.
۵۲. وسایل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۷.
۵۳. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۶۸، حدیث ۳۶.
۵۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۱، حدیث ۳۸۰۸.
۵۵. جامع الاخبار، ص ۱۷۹، حدیث ۴۳۴.

این است که وقتی در مسجد می‌نشین، رو به قبله باشی.^{۴۷} پیامبر خدا ﷺ فرمود: «ای اباذرا هر نشستی در مسجد بیهوده است، مگر نماز خواندن یا ذکر گفتن، پی‌علم بودن و سؤال علمی کردن».^{۴۸}

در بیان دیگری از آن حضرت آمده است: «أَنَا نَصَبْتُ الْمَسَاجِدَ لِلْقُرْآنِ؛^{۴۹} همانا مساجد برای قرآن بنا نهاده شده‌اند».

طبق این بیان، مساجد مکانی برای شناخت، شناساندن و آموزش قرآن و حقایق آن و اجرای برنامه‌ها و دستورهای آن باید باشد؛ چنان که در عصر پیامبر اکرم ﷺ و امامان علیهم‌السلام چنین بود.

بنابراین باید مساجد را عملاً تکریم و احترام آنها را حفظ کنیم و در حد توان از آنها بهره بگیریم و از آنچه در شأن مساجد و خانه‌های خدا نیست، بپرهیزیم.

در حدیثی از امام صادق علیه‌السلام آمده است: «إِنَّمَا أَمَرْنَا بِتَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ لِأَنَّهَا بُيُوتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ؛^{۵۰} ما مأمور به بزرگداشت مساجد شده‌ایم؛ زیرا مساجد، خانه‌های خداوند در روی زمین به شمار می‌آیند».

در جای دیگر فرمود: هر کس مسجد را گرامی و از افکندن آب دهان و بینی در آن خودداری کند، در روز قیامت در حالی به لقاء الهی نائل خواهد شد که شادمان است و نامه اعمالش به دست راستش داده می‌شود.^{۵۱}

۳. کارهای ناروا در مسجد

امام صادق علیه‌السلام فرمود: «جَنَّبُوا مَسَاجِدَكُمْ الشَّرَاءَ وَالْبَيْعَ؛^{۵۲} مساجد خود را از خرید و فروش دور نگاهدارید».

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «ورود به مسجد برای افراد جُنُب و حیاض، جایز نیست».^{۵۳}

در بیان دیگری فرمود: «سخن ناروا در مسجد، حسنات را می‌خورد؛ آن گونه که چهارپایان علف‌ها را می‌خورند».^{۵۴}

و فرمود: «مَنْ نَامَ فِي الْمَسْجِدِ بغير عذر إِبْتِلَاهُ اللَّهُ بِلَاءً لَا زَوَالَ لَهُ؛^{۵۵} هر کس بدون عذر در مسجد بخوابد، خداوند او را به بلایی گرفتار می‌کند که از بین رفتنی نیست».

امید است با بهره‌گیری هر چه بیشتر از دستورهای با ارزش مکتب اهل بیت علیهم‌السلام، روز به روز شاهد پرونق‌تر شدن مساجد باشیم. ان شاء الله

پی‌نوشت‌ها

۱. فرهنگ عمید.
۲. آثار اسلامی مکه و مدینه، ص ۱۹۹؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۶۳.
۳. آل عمران/۹۶.
۴. برگرفته از روایات باب مسجد، وسائل الشیعه، ج ۳.
۵. جن/۱۸.
۶. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۳۹۰، حدیث ۸۲۹۲.

پیامبر اسلام ﷺ، بعد مسجد کوفه، بعد از آن مسجد بیت المقدس، بعد از آن مسجد جامع هر شهر و سپس مسجد محله و بعد از مسجد محله، مسجد بازار است.»

و بعد می فرماید: «زیاد رفتن به مسجد و رفتن به مسجدی که نمازگزار ندارد، مستحب است و همسایه مسجد اگر عذری نداشته باشد، مکروه است در غیر مسجد نماز بخواند.»^{۳۶}

۱۲. بی توجهی به مسجد

در حدیثی از پیامبر اکرم ﷺ آمده است که فرمود: «لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ؛^{۳۷} نمازی برای همسایه مسجد نیست، مگر در مسجد.»

در حدیث دیگر فرمود: «هر کس در مسجد ندای نماز را بشنود و بدون علت از آن خارج شود، منافق است، مگر اینکه قصد برگشت داشته باشد.»^{۳۸}

امام امت ﷺ فرموده است: «مستحب است انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی شود، غذا نخورد و در کارها با او مشورت نکند و همسایه او نشود و از او زن نگیرد و به او زن ندهد.»^{۳۹}

و از امام صادق ﷺ نقل شده که فرمود: «مساجد از همسایگانش که آن را زیارت نکردند، نزد خدا شکایت کردند. خداوند به آنها وحی کرد: به عزت و جلالم سوگند که نمازشان را نپذیرم و عدالت آنان را در میان مردم آشکار نسازم و رحمت من به آنان نرسد و در بهشتم در جوار خویش قرارشان ندهم.»^{۴۰}

ب) آداب مسجد

۱. آداب ورود به مسجد

امیرمؤمنان ﷺ فرمود: «هر کس بخواهد وارد مسجد شود، با آرامش و وقار وارد شود؛ زیرا مساجد، خانه های خدا و محبوب ترین محل ها پیش خدا هستند.»^{۴۱}

از اهل بیت ﷺ نقل شده که فرموده اند: «بهتر آن است که هنگام ورود به مسجد، ابتدا با پای راست وارد شوی و هنگام خروج، با پای چپ خارج شوی.»^{۴۲}

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «لَا تَدْخُلُ الْمَسْجِدَ إِلَّا بِالطَّهَارَةِ وَ مَنْ دَخَلَ مَسْجِدًا بِغَيْرِ الطَّهَارَةِ قَالَمَسْجِدُ حَصْمُهُ؛^{۴۳} وارد مسجد نشو، مگر با طهارت، و کسی که بدون آن وارد شود، مسجد دشمن او خواهد بود.»

فاطمه زهرا ﷺ فرمود:

«پیامبر وقتی که داخل مسجد می شد، چنین می فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَأَغْفِرْ ذُنُوبِي وَ افْتَحْ أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ؛ به نام خدا، خدایا! بر محمد و آلش درود بفرست، و گناهانم را ببخش و درهای رحمت خود را برایم باز کن.»^{۴۴}

۲. آداب حضور در مسجد

امام صادق ﷺ فرمود: «هر گاه داخل مسجد شدی، حمد و سپاس خدا بگو و بر پیامبر صلوات بفرست.»^{۴۵} پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «مساجد را گذرگاه قرار ندهید، مگر اینکه دو رکعت در آن نماز بخوانید.»^{۴۶} امیرمؤمنان ﷺ فرمود: «سنت

۱۰. حضور در مسجد

پیامبر اکرم ﷺ به ابوذر فرمود: «ای ابذر! مادامی که تو در مسجد هستی، خداوند در مقابل هر نفسی که می‌کشی، یک درجه در بهشت به تو عطا می‌کند و فرشتگان بر تو درود می‌فرستند و برای تو برای هر نفس در مسجد، ده حسنه می‌نویسند و ده گناه از تو پاک می‌کنند».^{۳۲}

و در حدیث دیگری فرمود: در مسجد به انتظار نماز نشستن، عبادت است، مگر آنکه حدیثی از او سرزند. عرض شد: ای رسول خدا! حدث چیست؟ فرمود: «غیبت کردن».^{۳۳}

۱۱. ثواب نماز در مسجد

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «نماز در مسجد من (مسجد النبی ﷺ) پیش خدا، معادل ده هزار نماز در مساجد دیگر است، مگر در مسجد الحرام که نماز در آن، معادل صد هزار رکعت است».^{۳۴}

امیرمؤمنان ﷺ فرمود: «ثواب نماز در بیت المقدس، معادل هزار رکعت نماز است و نماز در مسجد اعظم (جامع)، برابر صد نماز است و نماز در مسجد محله و قبیله، ثواب ۲۵ رکعت نماز را دارد و در مسجد بازار، دوازده برابر نماز است و نماز در خانه، به اندازه یک نماز ثواب دارد».^{۳۵}

حضرت امام خمینی رحمته الله علیه می‌فرماید:

«در شرع مقدس اسلام بسیار سفارش شده است که نماز را در مسجد بخوانند و بهتر از همه مسجدها، مسجد الحرام است و بعد از آن مسجد

کند. از این رو، بر حضور در مساجد عمومی، به خصوص مساجدی که ویژگی خاص دارند، بسیار تأکید و ثواب‌های زیادی برای نماز خواندن در آنها بیان شده است.

۹. آثار رفتن به مسجد

امام صادق علیه السلام فرمود: «من مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ، لَمْ يَضَعْ رِجْلَهُ عَلَى رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا سَبَّحَتْ لَهُ الْأَرْضُ إِلَى الْأَرْضِينَ السَّابِعَةِ»^{۳۶} کسی که به طرف مسجد قدم بردارد، پایش را بر تر و خشکی نمی‌گذارد، جز آنکه زمین تا طبقه هفتمش برای او تسبیح می‌گوید.

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «بشارت باد بر کسانی که در تاریکی شب به طرف مساجد می‌روند به نوری که در روز قیامت برای آنان پیدا می‌شود».^{۳۷}

در بیان دیگری فرمود: «هر که برای شرکت در نماز جماعت به مسجدی رود، برای هر قدمی که بر می‌دارد، هفتاد هزار حسنه برایش نوشته شود و به همان اندازه درجاتش بالا رود و اگر در آن حال بمیرد، خداوند هفتاد هزار فرشته بگمارد که در قبرش به دیدار او روند و انیس تنهایی او باشند و تا زمانی که برانگیخته شود، برایش آمرزش بخواهند».^{۳۸}

مسجد و نیکو کردن آن و به قولی عمارت مسجد، عبادت کردن، نماز خواندن و طواف در آن است.^{۲۲} آیت الله مکارم شیرازی نیز می‌فرماید: «آیه مفهوم وسیعی دارد و همه امور را شامل می‌شود».^{۲۳} زمخشری نیز پس از نقل هر دو نظر از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که خدا فرمود: «إِنَّ بُيُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدِ، وَ أَنْ زَوَّارِي فِيهَا عُمَّارُهَا»^{۲۴} مساجد، خانه‌های من در زمین هستند و در میان آبادکنندگان مساجد، همانا ملاقات کنندگان من قرار دارند».

۸. آبادی معنوی مساجد

روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله خطاب به ابوذر فرمود: «در تعمیر و آبادانی مساجد بکوش که ثواب آن از ناحیه پروردگار، بهشت است».

ابوذر پرسید: مساجد را چگونه آباد کنیم؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «در مساجد با صدای بلند سخن نگویند، حرف باطل و سخن نادرست نزنید و داد و ستد و خرید و فروش نکنید. ای اباذر! تا در مسجد هستی، بکوش یاوه و بیهوده نگویی و اگر این چند دستور را رعایت نکردی، روز قیامت جز خویشتن را ملامت و سرزنش مکن».^{۲۵}

امام صادق علیه السلام از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که فرمود: «چون خداوند تبارک و تعالی ببیند که اهل یک آبادی (شهر یا روستا) در نافرمانی او زیاده‌روی کرده‌اند، ولی در میان آنان سه تن

مسلمان (واقعی) است، خطاب فرماید: «ای گناه‌کاران و کسانی که از فرمان‌های من سر برتافته‌اید! اگر در میان شما مؤمنانی نبودند که با یکدیگر مهربان‌اند و با نماز گزاردنشان، زمین و مساجد مرا آباد می‌گردانند، و در سحرگاهان استغفار می‌کنند، عذابم را بر شما فرود می‌آوردم».

مرحوم نوری در ذیل حدیث مزبور می‌نویسد: «حدیث در این معنا صراحت دارد که مراد از عمران مساجد، دایر نگاه داشتن آنها به وسیله نماز، دعا، یاد خدا، تلاوت قرآن و جز اینهاست، نه تعمیر و ترمیم سقف و دیوار آن».^{۲۶}

یک نکته

گاهی انسان نمی‌تواند در مسجد حضور یابد و به دلایلی باید فریضه نماز را در خانه بجا آورد. از این رو، در اسلام سفارش شده است که اتاقی را برای نماز و راز و نیاز اختصاص دهد؛ همان گونه که امروزه نمازخانه‌هایی را در ادارات، هواپیماها و ... اختصاص داده‌اند. امام صادق علیه السلام در نامه‌ای به شخصی به نام مسمع نوشت: «دوست دارم که یکی از اتاق‌های منزلت را مسجد قرار دهی».^{۲۷} آن حضرت در حدیث دیگری فرمود: «علی علیه السلام در منزل خود اتاقی را که نه کوچک بود و نه بزرگ، مخصوص نمازش قرار داده بود».^{۲۸}

البته روشن است که این امر نباید موجب شود که انسان حضور کمتری در مساجد پیدا

اما خداوند به کسانی که با مقاصد دیگر مسجد ساختند، نه تنها ثوابی نمی‌دهد، بلکه با آنان به شدت برخورد می‌کند و آنان را منافق به شمار می‌آورد:

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَكَانُوا لِيَوْمِئِذٍ لَكَاذِبِينَ﴾^{۱۹}

«منافقان کسانی‌اند که مسجدی ساختند به منظور ضرر رساندن به پیامبر و مؤمنان و تقویت کفر و ایجاد تفرقه میان مؤمنان و کمین‌گاه برای کسانی که با خدا و پیامبرش مبارزه کرده بودند، و آنان سوگند یاد می‌کنند که نظری جز نیکی نداشته‌ایم اما خداوند گواهی می‌دهد که دروغ می‌گویند».

بعد خداوند اضافه می‌کند:

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا﴾؛

«هرگز در آن مسجد نماز اقامه نکن یا هرگز در آن مسجد نایست».

از این آیات بر می‌آید که «مسجدسازی» باید بر اساس تقوای الهی بنیان‌گذاری شود و هدف این باشد که خدا در آنجا عبادت و بزرگ داشته شود و محل اجتماع کسانی باشد که علاقه دارند به سوی خدا حرکت کنند و خود را پاک و پاکیزه سازند و خودسازی کنند و اهداف الهی را در آنجا به اجرا درآورند. و مسجد باید مرکزی برای اجتماع و اتحاد مسلمانان باشد و

نفع اسلام و مسلمین در آن مورد توجه قرار گیرد، نه اینکه محل باندبازی و تفرقه و زبان رساندن به مسلمانان و موجب بدبینی به خدا باشد و در آن کفر و الحاد و شرک تقویت شود.

در آیه دیگر، قرآن صریحاً می‌فرماید:

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ﴾؛
«مشرکان را نرسد که مساجد خدا را آباد

کنند، با آنکه خود شاهد کفر خویش‌اند؛ چه اینکه اعمال آنان بی‌اجز و باطل است و خود در جهنم جاودان‌اند».

آن‌گاه می‌فرماید: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾؛
«مسجدهای خدا را تنها کسی آباد می‌کند

که به خدا و روز جزا ایمان دارد، نماز به پا کند، زکات دهد و جز از خدا نترسد، باشد که آنان از هدایت یافتگان باشند».

گروهی از مفسران معتقدند که مراد، عمران ظاهری نیست بلکه این واژه بر عمران معنوی نیز دلالت دارد که همان آباد نگاه‌داشتن مساجد و حضور در آنها برای ادای نماز و کارهای سودمند است؛ چنان که میباید در تفسیرش گفته است: «عمارت مسجد، وارد شدن و نشستن در آن است و به قولی، بالا بردن بنای

«مساجد، خانه پرهیزکاران است و کسی که مسجد خانه‌اش باشد، خداوند آسایش، آرامش و عبور از صراط را برای او تضمین می‌کند».^{۱۱}

۳. خانه مؤمن

از پیامبر اکرم ﷺ نقل شده است که فرمود: «الْمَسْجِدُ بَيْتُ كُلِّ مُؤْمِنٍ؛ مسجد، خانه هر مؤمن است».

۴. جایگاه پیامبران

رسول گرامی ﷺ فرمود: «الْمَسْجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ؛ مساجد، جایگاه پیامبران است».

۵. برترین مکان

رسول خدا ﷺ فرمود: «خَيْرُ الْبِقَاعِ الْمَسْجِدُ وَ شَرُّ الْبِقَاعِ الْأَسْوَاقُ؛ بهترین مکان‌ها مسجد است و بدترین آنها بازار است».

۶. محبوب‌ترین مکان

امام علی ؑ فرمود: «هر کس بخواهد به مسجد وارد شود، با آرامش و وقار وارد شود؛ چون مساجد، خانه‌های خدا و محبوب‌ترین زمین‌ها نزد خداست و محبوب‌ترین فرد پیش خدا، کسی است که اول از همه وارد مسجد و پس از همه، از آن خارج شود».^{۱۴}

رسول اکرم ﷺ فرمود: «نشستن در مسجد برای من بهتر از نشستن در بهشت است؛ زیرا در بهشت خشنودی خودم فراهم می‌شود و در مسجد خشنودی خدا به دست می‌آید».^{۱۵}

و در بیان دیگری فرمود: «أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَيَّ اللَّهُ مَسَاجِدُهَا وَ أَبْغَضُ الْبِلَادِ إِلَيَّ اللَّهُ

أَسْوَاقُهَا؛^{۱۶} محبوب‌ترین جا پیش خدا مساجد، و مبغوض‌ترین زمین پیش خدا بازارها هستند».

۷. ساختن مسجد

از آنجا که مساجد در اسلام جایگاه بسیار مهمی دارند، بر ساختن و تعمیر مسجد تأکید زیادی شده است. پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا وَلَوْ مَفْحَصَ قِطَاةٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ؛^{۱۷} کسی که مسجد بسازد، اگر چه به اندازه خوابگاه مرغ سنگ‌خواره‌ای باشد، خداوند برای او در بهشت خانه‌ای می‌سازد».

البته وقتی ساختن مسجد ارزشمند است و این همه ثواب دارد که هدف از ساخت آن، اعلا‌ی کلمه توحید و تبلیغ فرهنگ اسلام ناب و مکتب پیامبران و امامان معصوم ؑ باشد؛ اما اگر هدف غیر الهی و شیطانی باشد، نه تنها ارزش و ثوابی ندارد، بلکه سازنده آن مؤاخذه خواهد شد. از این رو، خداوند از اولین بانی مسجد در اسلام که مسجد قبا را ساخت، این چنین یاد می‌کند:

﴿لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقَّ أَنْ نَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾؛^{۱۸}

«مسجدی که از روز نخست بر اساس تقوا بنا شده، سزاوارتر است که در آن به نماز قیام کنی؛ چون در این مسجد کسانی هستند که دوست دارند پاک و منزّه شوند و خداوند پاکیزگان را دوست دارد».

مسجد علاوه بر مرکزیت برای عبادت، محلی برای نشان دادن اتحاد و هماهنگی امت و تمسک جمعی به «حبل الله» برای رسیدن به اهداف الهی و انسانی، مرکزی برای حکومت و پس از آن، مکانی برای تعلیم و تعلم بود.

در این نوشته، تلاش بر این است که ضمن آشنایی بیشتر با جایگاه و آداب مسجد، وظایف فرد در برابر مسجد و نقش سازنده آن را در زندگی تبیین کنیم و گامی برای رونق بیشتر مساجد برداریم. ان شاء الله

الف) جایگاه مسجد

مسجد در فرهنگ اهل بیت علیهم السلام مهمان خانه خدا در زمین، جایگاه نزول خیرات و برکات آسمانی، خانه آگاهی و عبادت، عشق و محبت، صفا و صمیمیت، ایثار و رحمت، تجلی گاه بهشت در زمین و تفریح گاه موحدان است.^۱ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، در اولین قدم برای تشکیل حکومت اسلامی، مسجد النبی را در مدینه پایه گذاری کرد که نخستین پایگاه علمی، سیاسی، اجتماعی و حکومتی اسلام به شمار آمد و به عنوان مرکز آموزش معارف اسلامی و انسان سازی و مرکز حکومت و سیاست گذاری شناخته شد.

۱. خانه خدا

خداوند متعال می فرماید:

﴿وَ أَنْ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾^۲

«مساجد برای خداست. پس احدی را جز او نخوانید»؛ یعنی همه چیز در مساجد برای خداست و مسجد باید جای تبلیغ ارزش های الهی باشد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «در تورات نوشته شده است که: خانه های من روی زمین، مساجد هستند. آفرین به کسی که خود را در خانه اش پاکیزه کند و بعد برای دیدارم به خانه ام بیاید. آگاه باشید بر میزبان است که میهمان را گرمی دارد؛ آنان که در تاریکی های شب به مساجد می روند، بشارت باد بر آنان به نور درخشان در روز قیامت».^۳

امام صادق علیه السلام فرمود: «بر شما باد به رفتن به مساجد؛ زیرا مساجد، خانه های خدا در روی زمین هستند، هر که پاکیزه وارد آنها شود، خداوند او را از گناهانش پاک می کند و او را در زمره زائران خودش می نویسد. پس در مساجد بسیار نماز و دعا بخوانید».^۴

در حدیث قدسی آمده است: «مساجد خانه های من در زمین هستند. مساجد برای اهل آسمان نورافشانی می کنند؛ همان طور که ستارگان برای اهل زمین می درخشند».^۵

۲. خانه پرهیزکاران

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ تَقِيٍّ»^۶

«مسجد، خانه هر پرهیزکار است».

در حدیث دیگر فرمود:

مسجد در فرهنگ اسلامی

خشوع است. هر چند واژه مسجد در مورد چهار دیواری خاصی به کار می‌رود که برای عبادت ساخته شده است، اما در اسلام همه زمین، پاک و پاکیزه است و می‌تواند سجده‌گاه و مسجد مؤمن قرار گیرد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حدیثی پس از بیان فضیلت مسجد الحرام و مسجد الأقصی، به ابوذر فرمود: «حیثما ادرکتک الصلاة فصلاً و الأرض لک مسجد؛ هر جا وقت نماز رسید، همان جا نماز بخوان که سرتاسر زمین برای تو مسجد است».

واژه مسجد، با صیغه‌های مختلف ۲۹ بار در قرآن به کار رفته و در بیشتر موارد، منظور مسجد الحرام است که به عنوان نخستین مسجد روی زمین شناخته و برای عبادت مردم ساخته شده است:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾^۱

«نخستین خانه‌ای که برای مردم قرار داده شده است، خانه‌ای است در مکه که مایه برکت و هدایت برای جهانیان است».

مهم‌ترین نقش مسجد، مرکزیت بخشیدن به عبادت مسلمانان است. مسجد محیطی است که انسان ناپاک نباید وارد آن شود و فضا و زمین آن باید از هر گونه یلیدی محفوظ باشد.

محمود شریفی

پیش درآمد

مسجد، اسم مکان و در لغت به معنای جای سجده و عبادت است^۱ و در اصطلاح، به مکانی گفته می‌شود که جایگاه عبادت و خضوع و